

Слађана М. Цукут¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет
Катедра за србистику

АКЦЕНАТ ИМЕНИЦА НА -АЊЕ У ГОВОРУ СПИКЕРА И РЕПОРТЕРА РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И У РЈЕЧНИЦИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА²

Апстракт: У овом раду анализира се акценатска варијантност фреквентних именица на -ање: васпитање, поштовање, пословање, именовање, образовање, организовање, стабилизовање, легализовање, локализовање и сл. на материјалу забиљеженом према изговору спикера и репортера информативног програма Радио-телевизије Републике Српске, који указује на то да наведене именице могу имати двије или три акценатске варијанте. Преглед њихових акценатских типова и акценатских варијаната у Обратном рјечнику (ОР), провјерених у РМС и РСЈ, показује да око 280 ових именица има двије акценатске варијанте. Анализа грађе показује да се акценатске варијанте забиљжене на телевизији само дјелимично поклапају са рјечничким варијантама, као и да учесталост варијантности код појединачних примјера може драстично варирати.

Кључне ријечи: акценат именица на -ање, акценатска варијантност, говор на телевизији.

1. Глаголске именице на суфикс -ње у српском језику, од којих су у овом раду приликом анализе акценатске варијантност у обзир узете оне које се заврша-

¹ sladjana.cukut@ff.unibl.org

² Овај рад резултат је истраживања у оквиру пројекта под насловом *Ресурси српског језика у савременом медијском дискурсу Републике Српске*, који суфинансира Министарство за научно-технолошки развој и високо образовање Републике Српске (Рјешење Министарства бр. 19.032/431-1-86/23 од 29. 12. 2023).

вају на *-ање*,³ имају широку употребу будући да су дио различитих безличних конструкција, а посебно је значајна њихова лексичка функција као *potina actionis* (Клајн, 2003:р.171), те имају основно значење радње (*дисање, трчање, сабирање, мировање, хапшење, читање*), али и нека друга значења, која развијају из основног (*поштовање, памћење, боловање*). У примјерима *питање, осјећање, имање* и др. превладала је именичка вриједност у односу на глаголску, али се само у посљедњем примјеру разликује и акценат у зависности од значења (Клајн, 2003:р.172), што је случај и у појединим примјерима издвојеним из рјечника, који ће бити наведени у наставку. О акценатској варијантности ових именица у српском језику није било посебног говора у литератури⁴, иако акценатска дублетност код неких других врста ријечи и њихових категорија још од средине прошлог вијека заокупља пажњу научника (Belić 1952, Stevanović 1952, Dešić 2004, Jokanović Mihajlov 2007. и др.).

2. Дио корпуса за овај рад, на коме се углавном и заснивају закључци који ће услједити, сакупљен је континуирано од 2020. до 2022. према изговору спикера и новинара информативног програма Радио-телевизије Републике Српске, чија је дијалекатска база херцеговачко-крајишки дијалекат, тачније његов сјеверозападни огранак, и укључује акценатске варијанте сљедећих именица на *-ање*: *васпитање, поштовање, пословање, именовање, образовање, организовање, стабилизовање, легализовање* које заслужују пажњу у оквиру акценатске проблематике. Сљедећи корак у одређивању корпуса била је провјера акцента истих именица у *Обратном рјечнику* (ОР) Мирослава Николића. Иако првобитни план рада није подразумијевао да се издвоје све именице на *-ање* из ОР које имају акценатске варијанте, разноврсност њихових акценатских типова захтијевала је екскерпцију, а затим и разврставање према одговарајућим критеријумима како би се на већем броју примјера извели одговарајући закључци о њиховој варијантности, који су затим повезани са грађом биљеженом према изговору на телевизији. ОР изабран је овом приликом као најадекватнији јер се ради о именицама са карактеристичним завршетком, међутим, примјери забиљежени у изговору на телевизији провјеравани су у РМС и РСЈ будући да се акценатске варијанте понекад разликују у ова три рјечника.

³ Именице са суфиксом *-ње* имају различите завршетке у зависности од односа основе и наставка. Будући да је акценатска варијантност приликом преслушавања информативних емисија на Радио-телевизији Републике Српске примјеријена једино код именица на *-ање*, грађа и закључци односе се искључиво на њих.

⁴ Докторска дисертација *Акценатска дублетност именица у савременом српском стандардном језику* Николе Радосављевића доноси 13 акценатских типова именица које се завршавају на *-ање* (р.80), а о њиховој подударности са корпусом у овом раду биће ријечи у наставку.

Материјал за овај рад сакупљен је, дакле, из два извора – један је актуелни изговор на телевизији, а други је ОР јер оба извора појединачно имају недостатке који се, између осталог, огледају у томе да се у изговору савременог српског језика не може чути велики број рјечничких акценатских варијаната, тј. оне нису увијек одраз савременог стања, а с друге стране, корпус са телевизије има своја ограничења, прије свега малобројност примјера (поготово у одређеном типу програма, какав је у овом случају информативни).

Акцентолошка и дијалектолошка литература о акценту именица на -ање

3. У литератури из акцентологије нема посебних података о именицама на -ање који би указивали на њихове различите акценатске реализације. Берислав Николић запазио је да у погледу акцента ових именица не постоји јединствено мишљење у науци, али да се научници слажу у томе како именице грађене од вишесложних несвршених глагола имају акценат инфинитива, те наводи примјере *п'рâвдâње*, *п'јѣвâње*, *љ'убљѣње*, *куп'двâње*, уз обавезну дужину на претпосљедњем слогу. Када су у питању именице које се граде од свршених глагола, Маретић и Белић (према Nikolić, 1970:pp.64–65) сматрају да оне најчешће имају дугоузлазни акценат на претпосљедњем слогу, са чим се слаже и Николић, а тврђу поткрепљује примјером: *обећâње*, док се примјери других именица које наводи завршавају на -ење, тако да нису узети у обзир овом приликом.

4. Даничић у *Српским акцентима* (1925) у поглављу о именицама средњег рода (pp.61–70) ни по чему не издваја глаголске именице као интересантне, него међу акценатским типовима тросложних именица углавном наводи оне које се завршавају на -ење и распоређује их у акценатским категоријама *одѣло-одѣла*, *гд'л'убље-гд'л'убља*, *зл'амење-зл'амења* (pp.66–67), те у акценатским типовима четворосложних именица *јев'анђѣље-јев'анђѣља*, *христ'дгрâње-христ'дгрâња* (p.69), али то нису глаголске именице.

5. У дијалектолошкој литератури о говорима сјеверозападног огранка херцеговачко-крајишког дијалекта, који представља дијалекатску базу у овом раду, именице на -ање помињу се у контексту очуваности неакцентованог квантитета на вокалу *a* овог суфикса, те су испитивачи углавном сагласни у томе да је ова дужина стабилна и ријетке су потврде њеног губљења (Petrović, 1973:p.186: *лијѣгање*, *лијѣчење*, *спâвање*, *вјѣровање*), а акценатску дублетност у изговору

не помињу.⁵ Поста акценатска дужина ни у изговору на телевизији не може се довести у питање, што ће показати презентована грађа.

Акценат именица на *-ање* у Обратном рјечнику

6. Именице на *-ање* наведене су у ОР од 361. до 425. странице, а њих отприлике 280 испољава акценатску варијантност⁶. Именице су углавном тросложне, нешто рјеђе четворосложне, а више од четири слога има их незнатан број, што се види из класификације, будући да је број слогова један од њених критеријума. Варијантност је најчешће условљена разликом у једном или два елемента прозодије, а сасвим се ријетко разликују сва три елемента (дужина, интонација и мјесто акцента), што условљава потподјеле у класификацији. С обзиром на то да су примијењена ова два критеријума, творба ријечи као додатни критеријум за класификацију није узета у обзир јер би је превише усложнила, иако и у погледу творбених модела ове именице испољавају специфичности, али оне немају значајан утицај на закључке о њиховој акценатској варијантности. У овом раду издвојен је 31 акценатски тип из ОР⁷, у шта се могу уклопити и

⁵ У корпусу за овај рад, сакупљеном на радију и телевизији, ријеч је о апстрактним именицама, или именицама страног поријекла, а на корпусу народних говора забиљежене су следеће именице: брес-*нићања*, на *спávaње*, *лопáтања*, *хóдање*, *бријање*, *мрòања*, *цјеловање* и др. (Петровић, 1973:р.186); *рìдòање* (Dešić, 1976:р.313), *ка̀пање*, *кòзање*, *бријање* (исто:р.315); *су̀шења*, *спрèмање*, *мòрење*, *бријање*, *машинàње*, *презиђивàње* (Петровић, 1978:р.23); *закерáње*, *наглабáње*, *претвара̀ње*, *љетова̀ње*, *његова̀ње*, *ра̀довање*, (Dragičević, 2009:р.317); на *спáвању*, *лопáтање*, *хóдање*, *цјелива̀ње*, (Kozomara, 2009:р.534); *вòзање*, *гладова̀ње*, *гру̀двање*, *зимова̀ње*, *кòпање*, *пјева̀ње*, *шара̀ње*, (Kozomara, 2016:р.663); *екла̀ње*, *кўва̀ње*, *òдàњу*, *прича̀ње*, *спáвање* (Cukut 2021а:р.74) и др. О статусу дужине код ових именица, као и у другим категоријама у сјеверозападном огранку херцеговачко-крајишког дијалекта види у Cukut–Kozomara, 2022.

⁶ Изостављени су примјери са префиксом *не-* код којих је акценат једне варијанте увијек на првом слогу, тј. на префиксу те то условљава варијантност: *неинтересова̀ње-неинтересова̀ње*, *непоштова̀ње-непоштова̀ње*, или примјери неких сложеница: *надриумова̀ње-надриумова̀ње*, чији се творбени модел не уклапа у класификацију.

⁷ У докторској дисертацији *Акценатска дублетност именица у савременом српском стандардном језику* Никола Радосављевић такође наводи акценатске типове именица које завршавају на *-ање* (2019:р.80). Они се не поклапају у потпуности са типовима ексцерпираним за овај рад, али то није неочекивано будући да нису у истој мјери кориштени исти извори који понекад препоручују различите варијанте. Једна од категорија у поменутој докторској дисертацији јесте *кòшита̀ње-кòшита̀ње*, *чèтничкова̀ње-чèтничкова̀ње*, док у ОР ове именице немају варијанте. Исто тако, именица *предосећа̀ње* према ОР нема варијанте (мада рјечник допушта *осећа̀ње* и *осећање* уз разлику у значењу), а у поменутој докторској дисертацији то је један од акценатских типова *предосећа̀ње : предосећа̀ње*. Затим, триплети из ОР: *пòстоја̀ње-пòстоја̀ње-пòстоја̀ње* (*непòстоја̀ње-непòстоја̀ње-непòстоја̀ње*) у дисертацији су дублети (исто:р.81). Број акценатских типова такође

примјери забиљежени у изговору на телевизији, о чему ће бити ријечи у посебној цјелини овог рада. Варијантност примјера из рјечника могу условити мјесто, квалитет и квантитет акцентованих слогова појединачно, или више елемената у комбинацији.

6. 1. Тако нпр. акценатске варијанте условљава:

6. 1. 1. разлика у дужини акцентованог слога:

ждрѣбање-ждрѣбање, **драгање-драгање**, **жећање-жећање**, **срљање-срљање**, **лињање-лињање**, **лапање-лапање**, **гацање-гацање**, **браздање-браздање**;

аликање-аликање (јалікање-јалікање, халікање-халікање), **хахікање-хахікање**, **лелікање-лелікање**, **дилікање-дилікање**, **скилікање-скилікање**, **цилікање-цилікање**, **цирлікање-цирлікање**, **ћурлікање-ћурлікање**, **баукање-баукање**, **јаукање-јаукање**, **каукање-каукање**, **маукање-маукање**, **звиздукање-звиздукање**, **беукање-беукање**, **гризуканье-гризуканье**, **зузуканье-зузуканье**, **ијуканье-ијуканье**, **звијуканье-звијуканье**, **мијуканье-мијуканье**, **јујуканье-јујуканье**, **брбљуканье-брбљуканье**, **кашљуканье-кашљуканье**, **пијуцканье-пијуцканье**, **лењиранье-лењиранье**, **творизанье-творизанье**, **барлијанье-барлијанье**, **ћарлијанье-ћарлијанье**, **тандрканье-тандрканье**, **шушљетанье-шушљетанье**, **шушкетанье-шушкетанье**, **ћеретанье-ћеретанье**, **махнитанье-махнитанье**, **гуританье-гуританье**, **гргутанье-гргутанье**, **гугутанье-гугутанье**, **зјевуцанье-зјевуцанье**, **живуцанье-живуцанье**, **кашљуцанье-кашљуцанье**, **баљезганье-баљезганье**;

ијаукање-ијаукање, **мијаукање-мијаукање**, **арлаукање-арлаукање**, **крмаукање-крмаукање**, **мрњаукање-мрњаукање**, **ијујуканье-ијујуканье**;
манисање-манисање, **мирбожјање-мирбожјање**;

вајкање-вајкање, **буркање-буркање**, **пумпање-пумпање**;

жртвовање-жртвовање (саможртвовање-саможртвовање), **пландовање-пландовање**, **вандровање-вандровање**;

жупниковање-жупниковање, **кџнзуловање-кџнзуловање**,
(кџнсуловање-кџнсуловање);

пџсједовање-пџсједовање;

прџсједниковање-прџсједниковање;

6. 1. 2. разлика у интонацији акцентованог слога:

*глаба̄ње-гла̄ба̄ње, ра̄чва̄ње-ра̄чва̄ње, мџзга̄ње-мџзга̄ње, мла̄за̄ње-мла̄за̄ње, брѣмза̄ње-брѣмза̄ње, скӣја̄ње-скӣја̄ње, брӣја̄ње-брӣја̄ње, ја̄ка̄ње-ја̄ка̄ње, ша̄ка̄ње-ша̄ка̄ње, кѣвка̄ње-кѣвка̄ње, ма̄њка̄ње-ма̄њка̄ње, ба̄рка̄ње-ба̄рка̄ње, бљѣска̄ње-блѣјеска̄ње, мѣтка̄ње-мѣтка̄ње, кла̄ма̄ње-кла̄ма̄ње, вр̄зма̄ње-вр̄зма̄ње, бля̄ња̄ње-бля̄ња̄ње, вѣра̄ње-вѣра̄ње, дӯра̄ње-дӯра̄ње, ста̄са̄ње-ста̄са̄ње, клӣпса̄ње-клӣпса̄ње, сплѣта̄ње-сплѣта̄ње, мѣта̄ње-мѣта̄ње, смѣта̄ње-смѣта̄ње, сплит̄а̄ње-сплит̄а̄ње, ма̄шта̄ње-ма̄шта̄ње, кѣфа̄ње-кѣфа̄ње, глян̄ца̄ње-глян̄ца̄ње, тра̄га̄ње-тра̄га̄ње, гӯша̄ње-гӯша̄ње;
**џка̄ње-џка̄ње, пѣгла̄ње-пѣгла̄ње;
а̄постолава̄ње-а̄постолава̄ње;***

6. 1. 3. разлика у мјесту акцентованог вокала:

*за̄мѣта̄ње-за̄мѣта̄ње, на̄мѣта̄ње-на̄мѣта̄ње, на̄дмѣта̄ње-на̄дмѣта̄ње, од̄мѣта̄ње-од̄мѣта̄ње, под̄мѣта̄ње-под̄мѣта̄ње, пре̄мѣта̄ње-пре̄мѣта̄ње, раз̄мѣта̄ње-раз̄мѣта̄ње, из̄мѣта̄ње-из̄мѣта̄ње, уз̄мѣта̄ње-уз̄мѣта̄ње, прӣмѣта̄ње-прӣмѣта̄ње, до̄мѣта̄ње-до̄мѣта̄ње, по̄мѣта̄ње-по̄мѣта̄ње, про̄мѣта̄ње-про̄мѣта̄ње, ӯмѣта̄ње-ӯмѣта̄ње, прӣмѣта̄ње-прӣмѣта̄ње (оба̄мѣта̄ње-оба̄мѣта̄ње, на̄домѣта̄ње-на̄ддомѣта̄ње), ра̄бота̄ње-ра̄бота̄ње, гр̄гџта̄ње-гр̄гџта̄ње, љӯљӯшка̄ње-љӯљӯшка̄ње, чув̄ствџва̄ње-чӯвствџва̄ње, ӯтӣја̄ње-ӯтӣја̄ње, кӯцӯка̄ње-кӯцӯка̄ње;
код̄ификов̄а̄ње-код̄ификов̄а̄ње, мод̄ификов̄а̄ње-мод̄ификов̄а̄ње, ква̄лификов̄а̄ње-ква̄лификов̄а̄ње, мӯмификов̄а̄ње-мӯмификов̄а̄ње, вер̄ификов̄а̄ње-вер̄ификов̄а̄ње, глор̄ификов̄а̄ње-глор̄ификов̄а̄ње, ностр̄ификов̄а̄ње-ностр̄ификов̄а̄ње, клас̄ификов̄а̄ње-клас̄ификов̄а̄ње, фал̄сификов̄а̄ње-фал̄сификов̄а̄ње, вер̄сификов̄а̄ње-вер̄сификов̄а̄ње, рат̄ификов̄а̄ње-рат̄ификов̄а̄ње, пла̄ст̄ификов̄а̄ње-пла̄ст̄ификов̄а̄ње, мист̄ификов̄а̄ње-мист̄ификов̄а̄ње (демист̄ификов̄а̄ње-демист̄ификов̄а̄ње), кар̄ст̄ификов̄а̄ње-кар̄ст̄ификов̄а̄ње, спе̄цӣфиков̄а̄ње-спе̄цӣфиков̄а̄ње, дез̄инфикова̄ње-де̄зинфикова̄ње, са̄учествова̄ње-са̄учествова̄ње (неса̄учествова̄ње-неса̄учествова̄ње), дез̄инсекова̄ње-де̄зинсекова̄ње, ста̄билизова̄ње-ста̄билизова̄ње, цив̄илизова̄ње-цӣвилизова̄ње, гал̄ва̄низова̄ње-гал̄ванизова̄ње, орг̄анизова̄ње-орг̄анизова̄ње (дезор̄ганизова̄ње-дезор̄ганизова̄ње), гџспод̄ствова̄ње-гџспод̄ствова̄ње.*

По два примјера пронађена су за следеће акценатске типове из исте групе: **гдсподов̄ање-господ̄овање**, **кирицов̄ање-кириц̄овање**, **електрификов̄ање-електрификов̄ање**, **идентификов̄ање-идентификов̄ање**, а неколико акценатских типова има само по један примјер: **ка̀зање-ка́зање**, **васпи́тање-васпита̀ње**, **изукри́тање-изукрита̀ње**, **обна̀родовање-обна́родовање**, **конду̀итисање-конду́итисање**.

6. 1. 4. разлика у појави неакцентованог квантитета, поред оног на суфиксу који је обавезан, али је такав само један ексцерпирани примјер: **митинго̀вање-мити́нговање**.

6. 2. Бројни су и примјери варијаната условљених разликом у два елемента прозодијског система:

6. 2. 1. интонација и дужина акцентованог слога:

зи́бање-зѝбање, **кѐбање-ке́бање**, **бљу̀згање-бљу́згање**, **се́зање-сѐзање**⁸, **стри́зање-стрѝзање**, **па̀јање-па́јање**, **ти́кање-тѝкање**, **фр̀кање-фр́кање**, **ћа̀скање-ћа́скање**, **тр̀ескање-тр́ескање**, **ђи́скање-ђѝскање**, **ђи́кање-ђѝкање**, **ђу́скање-ђу̀скање**, **њи́скање-њѝскање**, **сту́кање-сту̀кање**, **фр̀цање-фр́цање**, **му̀љање-му́љање**, **шѐпање-ше́пање**, **њу̀пање-њу́пање**, **ха̀рање-ха́рање**, **ђи́сање-ђѝсање**, **бу̀сање-бу́сање**, **скр̀етање-скр́етање**, **па̀хање-па́хање**, **њу̀хање-њу́хање**, **шмр̀цање-шмр́цање**;

звр̀ндање-звр́ндање, **бр̀ундање-бр́ундање**, **ла̀ндрање-ла́ндрање**, **шпа̀ртање-шпа́ртање**, **су̀нчање-су́нчање**;

6. 2. 2. мјесто и интонација акцентованог слога:

дужде́вање-дуждѐвање, **воје́вање-војѐвање**, **ма́чевање-мачѐвање**, **ба̀бовање-ба́бовање**, **доб̄овање-д̄обовање**, **вр̄б̄овање-вр̄б̄овање**, **д̄јев̄овање-д̄јев̄овање**, **аг̄довање-а̄гованање**, **бег̄довање-бег̄гованање**, **дуг̄довање-д̄угованање**, **ја̀д̄овање-ја̄д̄овање**, **кнез̄довање-кне̄з̄овање**, **ру̀к̄овање-рӯк̄овање**, **бол̄довање-б̄оловање**, **вред̄новање-вр̄едновање** (**самовред̄новање-самовр̄едновање**), **ље̄новање-ље̄ндовање**, **дар̄овање-д̄аровање**, **гост̄овање-г̄остовање**, **ма̄човање-ма̄човање**, **жу̀боркање-жӯборкање**, **ку̀чићање-кӯчићање**;

6. 2. 3. мјесто и дужина акцентованог слога:

засје́дање-засјѐдање, **насје́дање-насјѐдање**, **расје́дање-расјѐдање**, **пресје́дање-пресјѐдање**, **одсје́дање-одсјѐдање**, **подсје́дање-подсјѐдање** (**запосје́дање-запосјѐдање**), **опсје́дање-опсјѐдање**, **зажми́мање-**

⁸ (**осе́зање-осѐзање**, **пресе́зање-пресѐзање**, **досе́зање-досѐзање**, **посе́зање-посѐзање**)

-з̄ажим̄ање (изажим̄ање-из̄ажим̄ање), нажим̄ање-на̄жим̄ање, сажим̄ање-са̄жим̄ање, ижим̄ање-ӣжим̄ање, ожим̄ање-о̄жим̄ање, прожим̄ање-пр̄ожим̄ање, затварање-з̄атварање (самозатварање-самоз̄атварање), претварање-пр̄етварање, отварање-о̄тварање (самоотварање-самоо̄тварање), растварање-р̄астварање, намјештање-на̄мјештање (надомјештање-над̄омјештање), премјештање-пр̄емјештање, размјештање-р̄азмјештање, измјештање-из̄мјештање, помјештање-п̄омјештање, умјештање-ӯмјештање, премашање-пр̄емашање, ддмашање-дом̄ашање, закретање-закр̄етање, накретање-накр̄етање, прекретање-пр̄екретање, окретање-окр̄етање (закретање-заокр̄етање), покретање-п̄окретање, ддтицање-дот̄ицање, пијуканање-пӣјуканање, фијуканање-фӣјуканање, цијуканање-цӣјуканање.

Сљедећи акценатски типови немају бројне примјере: **заборављање-заб̄орављање**, **поборављање-поб̄орављање**, **равњање-рав̄њање**, **ангажовање-ангаж̄овање** (дез̄ангажовање-дезангаж̄овање), **самиловање-са̄миловање**, **путовање-пӯтовање**, **малаксање-малакс̄ање**.

6. 3. Забијежен је један примјер код којег варијантност условљава разлика у сва три елемента прозодијског система (мјесто, интонација и дужина акцензованог слога): **поштовање-пош̄товање**, а исто је толико и триплета: **постојање-пост̄ојање-постојање** (неп̄остојање-непост̄ојање-непостојање).

Акцент именица на -ање у изговору на телевизији

7. Вишесложне именице на -ање које су забијежене према изговору спикера и репортера информативног програма на јавном сервису у Републици Српској, имају двије или три акценатске варијанте, а њихова фреквентност била је повод за провјеру статуса у акценолошкој и дијалектолошкој литератури, те у ОР. Поређење варијаната у РСМ и РСЈ показало је да уз акценатску варијантност поједини примјери имају и разлику у значењу, међутим, у изговору на телевизији према расположивом корпусу нема такве разлике која би била у корелацији са акцентом.

Будући да код вишесложних именица по правилу нема промјене акцента унутар парадигме (Šanković, 2015:pp.78,86), у наставку ће бити представљене именице у различитим падежним формама у којима су и забијежене.

7. 1. Статус именице *васпитање* у рјечницима показује неуједначеност у погледу акцента: РСЈ допушта једино акценат *васпитање* у значењу 'резултат васпитавања, васпитаност', какав у говору спикера овом приликом уопште није забиљежен, а у РМС наведене су варијанте *васпит̄ање* и *васп̄ит̄ање*. У ОР ова именица једини је представник акценатског типа (в. т. 6. 1. 3) и има варијанте уз разликовање значења: *васп̄ит̄ање* (гл. им.) према *васпитање* (*васпитаност*).

У изговору на телевизији доминира варијанта са дугоузлазним акцентом на другом слогу, а употријебљена је увијек у истом значењу (гл. им.), што се види по истом или сличном синтагматском контексту: прѣдшколск̄о *васп̄ит̄ање*, часове ф̄изичк̄ог *васп̄ит̄ања*, у об̄разовању и *васп̄ит̄ању*, њн̄клузивн̄о *васп̄ит̄ање* и об̄разовање. Једанпут је потврђена и другачија акценатска варијанта у истом контексту и са истим значењем, коју не биљеже наведени рјечници: прѣдшколск̄о *васпитање*.

7. 2. Именица *пословање* у РСЈ није наведена као посебна одредница, али је наведен инфинитив *пословати*, а будући да се ради о несвршеном глаголу, требало би да је исти и акценат глаголске именице (в. т. 3). РМС наводи и инфинитив и глаголску именицу са истим акцентом као РСЈ: *послов̄ање* и *пословати*, а ОР такође гл. именицу, тако да рјечници не биљеже акценатске варијанте ове именице или глагола који је у основи. У изговору на телевизији, међутим, она испољава чак тројак изговор, тј. поред акцента забиљеженог у рјечницима: љсп̄јешн̄ог *послов̄ања*, д̄осадашњ̄е *послов̄ање*, д̄осадашњ̄ем *послов̄ању*, *послов̄ању* др̄уштва; могуће су још двије варијанте:

св̄акодн̄евн̄о *пословање*, обим *пословања*, з̄адовољни су *пословањем*, у *пословању* са з̄емљама ЕУ, у *пословању* Топл̄ан̄е; п̄дслов̄ање предуз̄ећа, одговорно п̄дслов̄ање, олакш̄ало је п̄дслов̄ање, пог̄одности за п̄дслов̄ање, обим п̄дслов̄ања, љслови п̄дслов̄ања, губит̄ке у п̄дслов̄ању, тешк̄оће у п̄дслов̄ању, пр̄дбл̄ем у п̄дслов̄ању, шт̄ету у п̄дслов̄ању, м̄инус у п̄дслов̄ању, у пр̄ивредн̄ом п̄дслов̄ању.

7. 3. Акценатске варијанте гл. именице *поштовање*, односно глагола *поштовати* нису једнаке у свим рјечницима: РМС наводи варијанте п̄дштов̄ање и пошт̄д̄вање, РСЈ пошт̄д̄вати и п̄дштовати, а у ОР наведено је п̄дштов̄ање-поштовање. У грађи сакупљеној према изговору на телевизији варијанте су исте као и у рјечницима, а изговорене су у истом или сличном контексту са истим значењем: пошт̄д̄вање м̄јера, пошт̄д̄вање љстава, д̄осљедно пошт̄д̄вање;

уз *п̀дштов̄а̄ње мј̀ера̄*, обав̀езно *п̀дштов̄а̄ње мј̀ера̄*, кон̀тр̀ола *п̀дштов̄а̄ња мј̀ера̄*, *о п̀дштов̄а̄њу мј̀ера̄*, због *пр̀дп̀уста у п̀дштов̄а̄њу пр̀оп̀иса̄*; ва̀жност *поштов̄а̄ња Деј̀тонск̀ог сп̀одраз̀ума*, *поштов̄а̄ње мј̀ера̄*, с тим што варијанта са краткосилазним акцентом има мало више потврда.

7. 4. Акценат именице *именовање* такође испољава варијантност у изговору, коју, међутим, прихватају и рјечници:

именова̄ње н̀во̀г вѝсоко̀г пр̀едст̄ав̀ника, *именова̄ње ср̀пско̀г пат̀ријар̀ха*, *си́стем̄ именова̄ња*, *именова̄ња ми́ниста̀ра̄*, *неза̀конито̀г имено̀ва̄ња*, *прије имено̀ва̄ња*;

и́менова̄ње у̀прав̀но̀г од̀бора, *инсист̀ирају на и́менова̄њу*.

Рјечници наводе по једну варијанту: РМС – *и́менова̄ње*, а РСЈ – *именова̄ње* (‘званично постављање на неки положај’), док ОР наводи обавезну разлику у значењу: *именова̄ње* (номинација) према *и́менова̄ње* (гл. именица). Варијанте изговорене на телевизији не препознају ову разлику у значењу будући да су сви примјери изговорени у истом или сличном контексту.

7. 5. За именицу *образовање* рјечници такође предлажу двојак изговор: РСЈ наводи варијанте *образова̄ње* и *образова̄ње*, док РМС и ОР праве значењску разлику: *образова̄ње* (гл. им.) и *образова̄ње* (образованост). У изговору на телевизији јављају се исте варијанте, без разлике у значењу, с тим што је варијанта са краткоузлазним акцентом на првом слогу доста фреквентнија:

вѝсоко̀ *образова̄ње*, *и́нклузи́вно* *васпи́та̄ње* и *образова̄ње*, *мо̀гу* да *на̀ставе* *вѝсоко̀* *образова̄ње*, *пра̀во* на *образова̄ње*, *вѝсоко̀г* *образова̄ња*, *си́стем̄* *образова̄ња*, *ду̀ално̀* *образова̄ње*, на *сј̀едници* *образова̄ња*, *на̀уке* и *култ̀уре*, у *о̀бласти* *вѝсоко̀г* *образова̄ња*, *синдикат* *образова̄ња*, *се́ктор* *образова̄ња*, *сте́пен* *образова̄ња*, *п̀озитиван* *у̀тицај* на *образова̄ње*, *ми́нистар* за *вѝсоко̀* *образова̄ње*, у *на̀уци* и *образова̄њу*, *квалит̀етније* *образова̄ње*, у *образова̄њу* и *васпи́та̄њу*, *о* *вѝсоко̀м* *образова̄њу*, у *образова̄њу* и *култ̀ури*, *За̀кону* о *пр̀едшкол̀ско̀м* *васпи́та̄њу* и *образова̄њу*, у *пр̀ивреди*, *култ̀ури* и *образова̄њу*;

вѝсоко̀ *образова̄ње*, *страте́гије* *образова̄ња*, *култ̀уре* и *образова̄ња*, *ми́нистар* за *вѝсоко̀* *образова̄ње*, *пр̀едшкол̀ско̀м* *образова̄њу*.

7. 6. Фреквентна именица *организовање* (односно глагол *организовати*) у рјечницима има исти акценат: РСЈ наводи варијанту инфинитива *ор̀ганизова̀ти*, а РМС има и глаголску именицу *ор̀ганизова̄ње*. На телевизији се, међутим, јавља двојак изговор:

ор̄ганизов̄а̄њем п̄д̄сл̄ов̄а, да р̄азмисл̄и о ор̄ганизов̄а̄њу, пл̄ан ор̄гани-
зов̄а̄ња ра̄да, п̄куш̄ај ор̄ганизов̄а̄ња, ор̄ганизов̄а̄ње на̄став̄е, ор̄гани-
зов̄а̄ње пр̄д̄уж̄ен̄ог б̄р̄авк̄а;
због ор̄ганизов̄а̄ња на̄став̄е, нај̄авио је ор̄ганизов̄а̄ње в̄ојн̄е в̄ј̄ежб̄е,
п̄рав̄ојн̄ог ор̄ганизов̄а̄ња.

Истом акцентском типу као именица *организовање* у ОР припада и именица *стабилизовање* (в. т. 6. 1. 3), а РСЈ и РМС предлажу акцентске варијанте у формама инфинитива: *стабилизovati* и *стабилизовати*.⁹ На телевизији је овог пута забиљежен по један примјер обје варијанте: *стабилизовање* п̄сл̄ов̄а̄ња; тр̄еба се окр̄енути *стабилизовању* Ср̄пск̄е. Слична је ситуација и са именицама *легализовање*, *локализовање* и *фаворизовање* које упркос малом броју потврда испољавају варијантност:

о л̄егализов̄а̄њу и прикр̄ив̄а̄њу; на̄кнадн̄о л̄егализов̄а̄ње об̄јек̄та;
л̄окализ̄ова̄ње је спр̄ечавао в̄ј̄етар; онемог̄ућено је л̄окализ̄ова̄ње в̄атр̄е;
ф̄авориз̄ова̄ње у анк̄етама, ф̄авориз̄ова̄ње пр̄от̄ив̄ник̄а.

РМС, РСЈ и ОР предлажу само акценат на другом слогу код ове три именице.

Закључне напомене

8. Преглед рјечничке грађе показује да су поједини акцентски типови именица са акцентским варијантама изузетно продуктивни, док други имају само по једног или два представника (као нпр. именица *васпитање*), те да је акценат једне варијанте у рјечнику акценат основе, у овом случају инфинитива, што је и очекивано код вишесложних акцентских дублета (Dešić, 2013: pp.25-26).

9. Именице *васпитање*, *именовање*, *образовање* имају акцентске варијанте у рјечницима, које су у вези са значењем: један акценат именује радњу, док је код другог доминантно значење именице. У изговору спикера, међутим, варијантност не одсликава наведену разлику у значењу јер су примјери углавном изговарани у истом значењу и у истом синтагматском контексту, али грађа у овом раду није довољна за извођење таквих закључака јер и није усмјерена на испитивање значења у корелацији са акцентом.

10. Акцентска варијантност фреквентних именица на -ање у изговору на телевизији не може бити доведена у питање. Варијанте се, међутим, понекад драстично разликују у ова два извора грађе, тако да нпр. именица *пословање*

⁹ Специфичностима акцентске дублетности глагола на -овати биће посвећен засебан рад.

има двије акценатске реализације на телевизији – *пословáње*, *пòсловáње*, док рјечници у којима је извршена провјера не биљеже њену варијантност. С друге стране, рјечничка варијанта *васпитáње* овај пут није забиљежена у изговору, што не значи да се неком другом приликом не би могла чути и таква реализација, али она сигурно није фреквентна. Када је у питању именица *образовање*, рјечници допуштају варијантност (*образовање*, *дбразовање*), али је у пракси један акценат доминантан (*дбразовање*). Слична је дистрибуција варијаната и у изговору именице *поштовање*.

11. Дугоузлазни акценат на претпоследњем слогу карактеристика је једне варијанте унутар неких акценатских типова (*васпитáње-васпитáње*, *изукршитáње-изукршитáње*, *обнáродовáње-обнародовање*, *рáвнáње-равнáње*, *ангажовáње-ангажовање*, *путдвáње-путовање*), од којих многи имају бројне представнике, а у изговору на телевизији раширио се и на именице код којих није наведен у рјечницима, као што су *пословáње поштовање*, што нам указује на вјероватноћу укрштања различитих акценатских типова код оваквих именица, или уопштавање акцента свршених глагола (в. т. 3) као резултат несигурности професионалних говорника (Јокановић Мићајлов, 2007:pp.196-199).

12. Именице *организовање*, *стабилизовање*, *легализовање*, *локализовање* и *фаворизовање* имају мали број потврда у изговору на телевизији, а припадају акценатском типу *кодификовáње-кодификовáње* са великим бројем примјера у ОР (в. т. 6. 1. 3). Разлог малобројности потврда именица на *-ање* из овог акценатског типа у изговору на телевизији јесте у њиховој потпуној замјенљивости именицама *организација*, *стабилизација*, *легализација* или глаголима *легализовати*, *стабилизовати*, *фаворизовати* и сл. И на овако малом броју примјера евидентно је помјерање акцента на први слог у изговору на телевизији, које је још раније констатовано код различитих врста ријечи (Јокановић Мићајлов, 2013:pp.188–192, 2017:р.44, Цукут, 2021:pp.380–398), с тим што код оваквих и сличних примјера и рјечници често допуштају различите варијанте.

Литература

1. Белић А. (1952) Из новије акцентуације (II). *Наш језик*. III/5–6, 149–153.
2. Даничић Ђ. (1925) *Српски акценти*. Београд–Земун, Посебна издања Српске краљевске академије,
3. Дешић М. (1976) Западнобосански ијекавски говори. *Српски дијалектолошки зборник*. XXI, 1–316 + 4 карте.

4. Дешић М. (2004) Акценатски дублети у савременом српском језику и Вук-Даничићева акцентуација. *Српски језик*. IX, 1/2, 149–160.
5. Дешић М. (2013) Акценат изведених и сложених ријечи у савременом српском језику с обзиром на акценат основне ријечи, *Српски језик*, XVIII, 23–34.
6. Драгичевић М. (1986) Говор личких јакаваца. *Српски дијалектолошки зборник*. XXXII, 7–238 + карте.
7. Драгичевић М. (2001) Биљешке о неакцентованим дужинама у говору Срба Лапачког поља. *Српски језик*. VI/1–2, 177–183.
8. Драгичевић М. (2007) О говору Срба Бање Врућице крај Теслића (фонетске и морфолошке особине) I. *Српски дијалектолошки зборник*. LIV, 323–401.
9. Драгичевић М. (2009) Акценти ријечи у говору Срба Лапачког поља. *Српски дијалектолошки зборник*. LVI, 281–371.
10. Ивић П. (1998) Српски дијалекти и њихова класификација. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. 41 / 2, 113–132.
11. Јокановић Михајлов Ј. (2007) Акценатски дублети у именичким облицима и њихов статус у савременом српском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 36/1, 83–90.
12. Јокановић Михајлов Ј. (2013) *Акценат и интонација говора на радију и телевизији*, друго издање. Београд, Друштво за српски језик и књижевност Србије.
13. Јокановић Михајлов Ј. (2017) Акценатски систем српског језика и наш данашњи говор, *Братство: Часопис друштва Свети Сава*. 21: 39–52. <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2017.21.3>
14. Клајн И. (2003) *Творба речи у савременом српском језику*, суфиксација и конверзија. Београд, Прилози граматици српског језика.
15. Козомара Д. (2009) Акценатске особине говора Чечаве. *Српски језик*. XIV/1–2: 533–547.
16. Козомара Д. (2016) Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Украине. *Српски дијалектолошки зборник*. LXIII, 581–733.
17. Николић Б. (1970) *Основи млађе новоштокавске акцентуације*. Београд, Институт за српскохрватски језик.
18. Петровић Д. (1973) *О говору Змијања*. Нови Сад, Матица српска.
19. Петровић Д. (1978) *Говор Баније и Кордуна*. Нови Сад – Загреб, Матица српска – Просвјета.
20. Радосављевић Н. (2019) Акценатска дублетност именица у савременом српском стандардном језику, докторска дисертација. Београд, Филолошки факултет, Универзитет у Београду.
21. Санковић Н. (2015) О акценатским дублетима именица мушког рода. *Наш језик*. XLVI, 3/4, 77–92.
22. Стевановић М. (1952) Неки акценатски дублети. *Наш језик*. III, 7–8, 226–240.

23. Цукут С. (2021) Акценатски дублетизам четворосложних пријдева на Радио-телевизији Републике Српске. *Филолог, часопис за језик, књижевност и културу*. 23: 380–398. DOI:10.21618/fil2123380c
24. Цукут С. (2021а) Српски говори Шипова. *Српски дијалектолошки зборник*. LXVIII, 1–158.
25. Цукут С., Драгомир К. (2022) Језичко наслеђе у западним српским говорима (Статус поста акценатске дужине) *Зборник радова са Научне конференције Наслеђе и идентитети 3–5. 12. 2021*, 183–196.

Извори

1. Николић М. (2000) *Обратни речник српскога језика* (ОР). Нови Сад – Београд, Матица српска – Институт за српски језик САНУ.
2. *Речник српскохрватскога књижевног језика* (РМС), I–VI, 1990, Друго фототипско издање, Нови Сад, Матица српска.
3. *Речник српскога језика* (РСЈ) 2011. Нови Сад, Матица српска.

Sladana M. Cukut
University of Banja Luka
Faculty of Philology
Department of Serbian Studies

THE ACCENT OF NOUNS ENDING IN SUFFIX *-ANJE* IN THE SPEECH OF ANCHORS AND REPORTERS OF THE PUBLIC BROADCAST SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SRPSKA AND IN SERBIAN LANGUAGE DICTIONARIES

Summary

This paper examines accent doubletism of nouns ending in the suffix *-anje* in TV presenters' speech in the Republic of Srpska. Furthermore, we overview accentual types and variants in the reverse dictionary, RMS and RSJ. About 280 nouns ending in the suffix *-anje*, according to dictionaries, have two accentual variants. On television programmes, the most frequently used nouns such as *vaspitanje, poštovanje, poslovanje, imenovanje, obrazovanje, organizovanje, stabilizovanje, legalizovanje, lokalizovanje* etc., can have two or three variants, but they only partially match with the dictionary variants. Frequency of variants in different examples can vary drastically.

► **Keywords:** accent of nouns ending in suffix *-anje*, accentual doubletism, speech on television.

References

1. Belić A. (1952) Iz novije akcentuacije (II). *Naš jezik*. III/5–6, 149–153.
2. Cukut S. (2021) Akcenatski dubletizam četvorosložnih pridjeva na Radio-televiziji Republike Srpske. *Filolog, časopis za jezik, književnost i kulturu*. 23: 380–398. DOI:10.21618/fil2123380c
3. Cukut S. (2021a) Srpski govori Šipova. *Srpski dijalektološki zbornik*. LXVIII, 1–158.
4. Cukut S., Dragomir K. (2022) Jezičko nasljeđe u zapadnim srpskim govorima (Status postakcenatske dužine) *Zbornik radova sa Naučne konferencije Nasljeđe i identiteti 3–5. 12. 2021*, 183–196.
5. Daničić Đ. (1925) *Srpski akcenti*. Beograd–Zemun, Posebna izdanja Srpske kraljevske akademije,
6. Dešić M. (1976) Zapadnobosanski ijekavski govori. *Srpski dijalektološki zbornik*. XXI, 1–316 + 4 karte.
7. Dešić M. (2004) Akcenatski dubleti u savremenom srpskom jeziku i Vuk-Daničićeva akcentuacija. *Srpski jezik*. IX, 1/2, 149–160.
8. Dešić M. (2013) Akcenat izvedenih i složenih riječi u savremenom srpskom jeziku s obzirom na akcenat osnovne riječi, *Srpski jezik*, XVIII, 23–34.
9. Dragičević M. (1986) Govor ličkih jekavaca. *Srpski dijalektološki zbornik*. XXXII, 7–238 + karte.
10. Dragičević M. (2001) Bilješke o neakcentovanim dužinama u govoru Srba Lapačkog polja. *Srpski jezik*. VI/1–2, 177–183.
11. Dragičević M. (2007) O govoru Srba Banje Vrućice kraj Teslića (fonetske i morfološke osobine) I. *Srpski dijalektološki zbornik*. LIV, 323–401.
12. Dragičević M. (2009) Akcenti riječi u govoru Srba Lapačkog polja. *Srpski dijalektološki zbornik*. LVI, 281–371.
13. Ivić P. (1998) Srpski dijalekti i njihova klasifikacija. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. 41 / 2, 113–132.
14. Jokanović Mihajlov J. (2007) Akcenatski dubleti u imeničkim oblicima i njihov status u savremenom srpskom jeziku. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*. 36/1, 83–90.
15. Jokanović Mihajlov J. (2013) *Akcentat i intonacija govora na radiju i televiziji*, drugo izdanje. Beograd, Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
16. Jokanović Mihajlov J. (2017) Akcenatski sistem srpskog jezika i naš današnji govor, *Bratstvo: Časopis društva Sveti Sava*. 21: 39–52. <https://doi.org/10.18485/bratstvo.2017.21.3>
17. Klajn I. (2003) *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*, sufiksacija i konverzija. Beograd, Prilozi gramatici srpskoga jezika.
18. Kozomara D. (2009) Akcenatske osobine govora Čečave. *Srpski jezik*. XIV/1–2: 533–547.
19. Kozomara D. (2016) Fonetske i morfološke osobine srpskih posavskih govora između Vrbasa i Ukline. *Srpski dijalektološki zbornik*. LXIII, 581–733.

20. Nikolić B. (1970) *Osnovi mlađe novoštokavske akcentuacije*. Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik.
21. Petrović D. (1973) *O govoru Zmijanja*. Novi Sad, Matica srpska.
22. Petrović D. (1978) *Govor Banije i Korduna*. Novi Sad – Zagreb, Matica srpska – Prosvjeta.
23. Radosavljević N. (2019) Akcenatska dubletnost imenica u savremenom srpskom standardnom jeziku, doktorska disertacija. Beograd, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
24. Sanković N. (2015) O akcenatskim dubletima imenica muškog rod. *Naš jezik*. XLVI, 3/4, 77–92.
25. Stevanović M. (1952) Neki akcenatski dubleti. *Naš jezik*. III, 7–8, 226–240.

Sources

1. Nikolić M. (2000) *Obratni rečnik srpskoga jezika* (OR). Novi Sad – Beograd, Matica srpska – Institut za srpski jezik SANU.
2. *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* (RMS), I–VI, 1990, Drugo fototipsko izdanje, Novi Sad, Matica srpska.
3. *Rečnik srpskoga jezika* (RSJ) 2011. Novi Sad, Matica srpska.

Преузето: 25. 2. 2024.
Корекције: 18. 5. 2024.
Прихваћено: 8. 6. 2024.